

THE SPATIAL TURN: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES.

Ur. Barney Warf in Santa Arias. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2009. 232 str.

Zbornik *The Spatial Turn: Interdisciplinary Perspectives*, ki sta ga uredila Barney Warf in Santa Arias z Univerze v Kansasu, razpira pisano pahljačo dvanajstih študij, ki obravnavajo t. i. prostorski obrat na osnovi različnih konceptualizacij prostora. Iz prispevkov avtorjev različnih disciplinarnih ozadij so razvidne razlike v razumevanju prostora v različnih disciplinah, obenem pa tudi skupne točke, ki temeljijo na poudarjenem pomenu raziskovanja prostora.

V uvodnem prispevku urednika predstavita pomen ponovne vključitve prostora v družboslovne in humanistične raziskave. Prostor je v teh raziskavah razumljen kot družbena konstrukcija, ki je pomembna za razumevanje različnih človeških zgodovin in ustvarjanja kulturnih fenomenov. Pri tem ne gre le za pogostejšo rabo tovrstnih terminov (npr. prostor, kraj, kartiranje ipd.), pač pa tudi za ponoven premislek o pomenu prostora oz. prostorskosti, ki se jima s tem priznava enakovrednost, medtem ko je bila v preteklosti bolj poudarjena časovnost. Vedenje o tem, *kje* se nekaj zgodi, je namreč nujno za razumevanje, *kako* in *zakaj* se je nekaj zgodilo. Teoretiki prostora zato poudarjajo, da nobeno preučevanje tega, kako ljudje ustvarjajo in poustvarjajo svoje svetove, ne more biti v polnosti razumljeno brez upoštevanja dejstva, da so družbeni, časovni, intelektualni in osebni dejavniki nujno tudi prostorski.

Prav ozaveščanje o ontološki pariteti prostora in časa, ki v samem jedru oblikujeta drug drugega, je v drugi polovici 20. stoletja postavilo temelje t. i. prostorskega obrata. Po zgledu fizikalne triadne strukture prostor-čas-energija se je tudi v družboslovju vzpostavila triadna dialektika časovno-zgodovinskega, prostorsko-geografskega in družbeno-sociološkega. Prostorski obrat s svojo prostorsko-časovno dialektiko je tako pripomogel k zatonu historizma, ki je postavljal čas nad prostor.

Na osnovi (marksistične) družbene teorije in posebej na podlagi del Davida Harveya se je začela razširjati zavest o konstruiranosti prostora, kar je v nasprotju z esencialističnim razumevanjem prostora kot danega, samo-po-sebi obstoječega. Ob tem je bil poudarjen njegov pomen v konstrukciji in transformaciji družbenega življenja. Henri Lefebvre je npr. opozoril, da prostor ne sme biti razumljen samo kot materialni prostor, pač pa tudi kot ideološki, subjektivni prostor. Michael Foucault je poudaril nujnost opazovanja prostorov kot heterotopij, tj. drugih prostorov oz. položajev, ki so zunaj krajev, a so vseeno lokalizabilni. Edward W. Soja, ki v zborniku oriše svojo pot v enega najvidnejših mislecev o prostoru, je v svojih del zagovarjal stališče, da prostorskost ne more in ne sme biti podrejena časovnosti. Humanistične in družboslovne znanosti bi morale po njegovem mnenju enakovredno upoštevati čas, prostor in družbeno strukturo, ki se vzajemno oblikujejo.

Ker so razumevanja prostora in diskurzi o njem različni, so se raziskave po eni strani osredinile na objekte v prostoru, elemente, ki se jih da kartirati, po drugi strani pa na imaginacije, reprezentacije in misli o prostoru. Različne odseve prostorskega obrata tako najdemo v najrazličnejših vedah; od vizualnih umetnosti,

arheologije, teologije, prava do literarne vede itd. Sebastián Cobarrubias in John Pickles analizirata prakse kartiranja v sodobnih družbenih gibanjih (na primeru gibanj *Bureau d'Études/Université Tangente and Hackitectura*), v katerih uporabljajo kartiranje kot poskus preoblikovanja odnosov moči in v funkciji preobražanja družbenih prostorov vsakodnevnega življenja. Na tovrstnih zemljevidih meja ni prostor separacije, ampak je oblikovan, naseljen in prehodni prostor. Meja ni nikakršna nespremenljiva entiteta, ki ločuje *nas* od *drugih*, pač pa je kompleksna mreža gibanj, ki ustvarjajo to mejno področje. S tem kartografija pridobiva nove epistemološke in politične možnosti ter destabilizira hegemonijo materialnih praks kulturne produkcije.

Barney Warf v svojem prispevku oriše zgodovino prehoda od okularcentristične perspektive, ki je temeljila na podobah površin (*surfaces*) in znotraj katere je bil prostor ontološko konstruiran in epistemološko razumljen kot izoliran, statičen in pasiven, do razumevanja prostora kot mreže. Razumevanje prostora kot mreže, ki po Foucaultu povezuje točke in prepleta niti, se je poglobilo z globalizacijo, saj različni tokovi povezujejo več prostorov, zato so kraji kot izolirane entitete v omreženem svetu le minorne pomena. Kraji tako niso razumljeni toliko kot lokalitete, marveč kot procesi različnih aktivnosti in različnih oblik medsebojnih povezav.

Pamela Gilberti postavi vprašanje povezanosti prostora in spola ter prostora in časa v literarni vedi. Sledeč Doreen Massey, poudari, da je človekovo razumevanje prostora določeno s časovnimi izkušnjami in da je celo prostor, ki je geografsko definiran kot statičen, časovno dinamičen. Pri tem izpostavi, da se čas navadno razumeva kot moški element, prostor pa, najsi bo prisoten ali odsoten, kot ženski element. Tudi ona poudari, da je bolj primerno razumevanje prostora kot odprte mreže družbenih odnosov in ne kot omejenega področja, saj imajo posamezni prostori ekonomske, politične in imaginarne odnose z drugimi prostori, ki so lahko geografsko zelo oddaljeni.

Santa Arias se osredotoča na povezavo zgodovine in geografije. Po Davidu Harveyju je geografija namreč utemeljena v zgodovini, saj družbeni procesi in prakse ustvarjajo prostor. Po drugi plati pa je kartografija »novo odkritih«¹ Amerik zagotavljala gradivo, potrebno za ustvarjanje zgodovine, pri čemer je ponujala interpretacijo teritorija kot objekta merjenja političnih moči. Na to se navezuje tudi Mariselle Meléndez, ki analizira prehod od vizualizacije različnosti do kroženja znanja na primeru kulturne produkcije prostora v kolonialni Latinski Ameriki. V prispevku avtorica poudari razlike med geografskimi podobami kolonialnega prostora, ki so bile namenjene evropski publiki, in razumevanju in prezentiranju teh prostorov med Kreoli.

Etnografsko potovanje v Kolumbijo in srečanje s Fundación Pro Sierra Nevada predstavlja Margariti Serje iztočnico za razmislek o opisovanju in utemeljevanju pojavov v kontekstu. Umeščanje pojavov v kontekst temelji na ideji, da prostor opomenja dogodek ali raziskovani proces, vendar pa spregleda dejstvo, da oris konteksta obenem tudi predloži podobo, ki nastopi kot model oz. ideogramatični opis. S tem prispeva k iluziji o transparentnosti prostora (o čemer piše Lefebvre), ki se kaže skozi relativno objektivni opis dane realnosti in hkratno legitimizacijo in naturalizacijo družbeno-prostorskih dejavnikov.

Povezava prostora in časa v religiji je najboljše vidna v ritualih, še posebej v t. i. svetem času in svetem prostoru. John Corrigan v svojem prispevku poudari pomen spomina kot vidika časovne osi analize, ki je povezan s konstrukcijo prostora, in spomni, da ima pokrajina vedno tudi časovno razsežnost (*Landscape is timescape*). Da je vprašanje prostora zelo pomembno tudi na področju družboslovja in umetnosti, dokazujejo prispevki Jeffreya Kopsteina, ki obravnava pomene prostora v komparativnih obravnavah politik postkomunističnih dežel, Harrya F. Dahmsa, ki analizira sociološko prostorsko misel, in Joana Ramona Resine, ki na primeru Buñuelovega filma *Land Without Bread* analizira pomen in vlogo intuitivnega prostora, ki je prostor oddaljenosti, v katerem predmeti opustijo instrumentalne odnose do drugih predmetov in pridobivajo svojo identiteto prek subjekta, ki zagotavlja prehod z enega območja recepcije na drugo območje.

Iz prispevkov v zborniku je razvidno, da je prostorski obrat tesno povezan z ekonomskimi, političnimi in kulturnimi spremembami v sodobnem svetu, ki se odražajo tudi v sami produkciji prostora, na katero vplivajo globalizacija, turizem, mediji, internet, druge telekomunikacije in nenazadnje okoljski problemi. Knjiga, ki odstira vlogo prostora v sodobni antropologiji, sociologiji, religiji, političnih znanostih, filmu in kulturnih študijah, tako ni namenjena le razumevanju prostorskega obrata v literarni vedi – te pa ne zanima samo, kako literatura odseva razumevanja prostora v tematizaciji in na nivoju zgodbe in dogajališča, pač pa tudi, kako literatura oblikuje razumevanje prostora –, ampak širi pogled na pojavne oblike tega fenomena tudi v drugih vedah in nakazuje kompleksnost prostorskega obrata.

Marjeta Pisk

Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Ljubljana